

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jitka Bruknerová

Sociální pomoc v systému sociálního zabezpečení

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Miroslav Kostka

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Jitka Bruknerová

Social assistance in social security system

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Miroslav Kostka

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jitka Bruknerová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Miroslavu Kostkovi za metodické vedení a odborné konzultace, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá sociální pomocí v systému sociálního zabezpečení. Cílem této práce je seznámení s dávkami státní sociální podpory a pomocí v hmotné nouzi. Rozebírá jednotlivé dávky, možnosti jejich čerpání a za jakých podmínek. Jsou zde uvedeny jednotlivě, ale zároveň i jako celek.

Klíčové pojmy

Dávka, existenční minimum, hmotná nouze, nezaopatřené dítě, příjmy, rodina, sociální pomoc, životní minimum.

Annotation

This thesis deals with social assistance in social security system. The aim of this paper is to introduce the benefits of state social support and assistance in material need. It analyzes individual doses, the possibility of pumping and under what conditions. They are listed here individually, but also as a whole.

Key words

Doses existential minimum, material poverty, dependent children, income, family, social assistance living wage.

OBSAH

ÚVOD	9
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	10
2 HISTORIE VZNIKU SOCIÁLNÍCH DÁVEK	13
2.1 Sociální stát	16
2.2 Vývoj sociálního zabezpečení v Česku	17
3 DÁVKY STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY	21
3.1 Přídavek na dítě	23
3.2 Rodičovský příspěvek	24
3.3 Příspěvek na bydlení	25
3.4 Porodné	26
3.5 Pohřebné	26
3.6 Řízení ve státní sociální podpoře.....	27
4 POMOC V HMOTNÉ NOUZI	29
4.1 Příspěvek na živobytí	30
4.2 Doplatek na bydlení	30
4.3 Mimořádná okamžitá pomoc	31
5 MOŽNOSTI ČERPÁNÍ SOCIÁLNÍCH DÁVEK	33
5.1 Změny od 1. ledna 2013	33
5.2 Životní a existenční minimum	35
5.3 Ostatní sociální dávky.....	35
5.4 Dávky sociální péče.....	37
6 SOCIÁLNÍ REFORMA	40
6.1 Zásadní změny v oblasti sociální péče.....	40
6.2 Změny v oblasti zabezpečení osob v hmotné nouzi a státní sociální podpory	42
6.3 sKarta.....	43
7 POROVNÁNÍ AKTIV A PASIV PRO STÁT	49
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	55

ÚVOD

Sociální pomoc v systému sociálního zabezpečení byla vybrána proto, že autorka při výkonu svého povolání přichází často do kontaktu s občany, kteří sociální pomoc potřebují. Jedná se o problematiku, která je velmi komplikovaná a zasahuje do života spousty našich spoluobčanů.

Sociální pomoc a státní sociální podpora jsou součástí systémů sociální ochrany. Slouží k řešení složitých sociálních situací, do kterých se dostávají jak naši spoluobčané, tak rodiny s dětmi. Právní úprava je velmi složitá, a proto se stává záměrem této práce nastudování uvedené problematiky, která by měla autorce v budoucnu pomoci při výkonu povolání. Měla by být schopna zprostředkovaně podávat informace či radu v určitých životních situacích a zároveň pomoci s problémy, které jsou s danou problematikou spojeny řešit.

Vzhledem k tomu, že se daná oblast řídí několika různými právními předpisy, součástí práce bude vymezení základní charakteristiky těchto předpisů, ale i vysvětlení některých pojmů. Dále se seznámíme s historií vzniku sociálních dávek i s pomocí v hmotné nouzi. Následně bude zaměřena pozornost na jednotlivé dávky, které mohou být čerpány a za jakých podmínek. Zároveň se zde zmíníme i o historii vzniku dávek. Zohledníme změny v podávání žádostí o dávky. Seznámíme se s Kartou, jejím vznikem a využitím v běžném životě.

System sociálního zabezpečení se skládá se tří základních systémů. První z nich je možné označit jako sociální pojištění. Druhým systémem je státní sociální podpora, které je věnována část práce. Jako třetí systém je sociální pomoc, která má sloužit k zabezpečení základních potřeb občanů. Všechny tyto systémy mají napomoci občanům přenést se přes situace, které vznikají v běžném životě u rodin i různých skupin osob. Některé situace mohou být i individuální a jako k takovým k nim i stát přistupuje.

System pomoci v hmotné nouzi je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy a má nás motivovat k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních

potřeb. Zároveň je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení osob. Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se i práci vyhýbá.

Dávky státní sociální podpory mají pomoci poskytovaným osobám většinou rodinným příslušníkům ve společensky uznávaných sociálních situacích, kdy stát skrze jejich vyplácení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. V práci jsou zohledněny i ty dávky, které již stát nevyplácí nebo došlo ke sloučení více dávek.

Sociální pojištění se skládá s nemocenského a důchodového pojištění, kterým se zabývá Česká správa sociálního zabezpečení.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Největší zodpovědnost za sociální politiku, jejíž součástí je pomoc v hmotné nouzi, dávky státní sociální podpory má stát, který vytváří systémy institucí provádějících a zabezpečujících sociální ochranu a pomoc. Jeho nástrojem se stávají zákony, vyhlášky a nařízení.

Základní pojmy:

Existenční minimum – minimální hranice peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Bylo zavedeno vedle životní minima, aby lépe motivovalo dospělé osoby v hmotné nouzi. Existenční minimum nelze aplikovat u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let.

Nezaopatřené dítě – je považováno dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26. let. Dále dítě, které se soustavně připravuje na své budoucí povolání nebo se nemůže připravovat na své budoucí povolání z důvodu úrazu či nemoci a není schopen vykonávat ani soustavnou výdělečnou činnost.

Oprávněná osoba – osoba, která má na dávku nárok.

Pomoc v hmotné nouzi – jedná se o systém pomoci osobám s nedostatečnými příjmy. Motivuje osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb, tak aby zabránil jejich vyloučení ze společnosti.

Posuzované osoby – jedná se o rodiče a nezletilé nezaopatřené děti. Mohou to být manželé nebo registrovaní partneři. Dále i osoby, které společně žijí v domácnosti.

Příjmy – jsou rozhodné pro vznik nároku na dávku státní sociální podpory nebo pro dávku hmotné nouze. Započítávají se příjmy ze závislé nebo samostatně výdělečné činnosti, dávky z nemocenského a důchodového pojištění, ale i podpora v nezaměstnanosti. Vždy se započítávají čisté příjmy.

Rodina - pro účely státní sociální podpory se za rodinu považuje soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti.

sKarta – je sociální karta, která měla za úkol pomoci s výplatou dávek. Vznikla proto, aby stát mohl rychleji vyplácet sociální dávky a měl přehled o jejich využití.

Sociální poradce – je člověk, který Vás seznámí s dávkami, příspěvků a další podporou, která se poskytuje občanům v nouzi.

Sociální služby – mají za cíl zajistit lidem v nepříznivé sociální situaci pomoc.

Sociální zajištění - souhrn nástrojů sociální ochrany a pomoci občanům, kteří nejsou schopni se z objektivních příčin postarat sami o sebe nebo o rodinu.

Státní sociální podpora – jsou dávky poskytované osobám ve společensky uznaných situacích a stát skrze jejich vyplácení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci.

Žadatel – člověk, který si podal písemnou žádost.

Životní minimum – minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

2 HISTORIE VZNIKU SOCIÁLNÍCH DÁVEK

Historie vzniku dávek vychází se sociální politiky státu, která se vyvíjela od rodinné a rodové vzájemnosti přes pomoc chudým až po komplexní soustavy institucí moderních společností zabezpečující lidská práva na existenci, život, zdraví, sociální zabezpečení a vzdělání.

Sociální politika se vyskytuje v různých oborech lidské činnosti. Mezi tyto obory v současné době patří právníci, sociologové, politologové, ale i další odborníci. Sociální politiku lze také definovat jako soubor aktivit, které směřují ke zlepšení základních životních podmínek občanů daných států. O sociální politice pojednávají tyto skutečnosti a zároveň si připomeneme některé okamžiky tohoto vývoje.

„Za prvé jsou lidé, kteří si mysleli nebo myslí, že sociální vývoj je organickou povahou společnosti, že věci se prostě dějí. Jeden z otců moderní antropologie Radcliffe-Brown tvrdil, že integrace a solidarita jsou přirozenými atributy všech sociálních systémů. Tvrdil, že sociální struktury jsou stejně skutečné jako jsou jednotlivé organismy (rozuměj lidé). Leach k tomu dodal myšlenku: Pokud jste a priori přesvědčení, že všechny formy sociálního stresu musí produkovat reakci, která se pokusí obnovit nebo dokonce posílit solidaritu (tj. organické zdraví) společnosti, pak brzy budete přesvědčovat, že válka je mír a konflikt harmonie. My však víme, že tato automaticnost v sociálním vývoji neexistuje, že každý pokrok byl výsledkem lidského úsilí inspirovaného myšlenkou nebo společenským napětím.

Podobně komunisté byli přesvědčeni, že socialismus či komunismus vyřeší všechny sociální problémy, a proto není potřeba sociologie ani sociální pomoci.“¹

V první řadě by se o sebe měl každý člověk postarat sám, ale když toho není schopen, tak by měl zasáhnout stát. V historii to byla solidarita mezi lidmi. S rozvojem křesťanství to byla církev a později byla tato pomoc přenesena na šlechtu i obce

¹Tomeš I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. Druhé vydání. Praha: Sociopres, 2001. s. 262. ISBN 80-86484-00-9.

a města. V pravěku měl člověk potřebu sociálního bezpečí a vznikla rodová solidarita, která byla založena na společném úsilí rodu o přežití. Vznikla dělba práce a problém péče o ty, kteří nejsou zařazeni do společenského systému. Jednalo se především o děti, staré lidi, kteří měli problém s obživou. Později se z toho vyvinul problém chudoby, který se stal nejstarším sociálně politickým problémem. S vysokým stupněm rodové solidarity se setkáváme i v současnosti a to především na území Balkánu. Rodová solidarita nevytváří žádné instituce pro potřebné členy, ale řeší jejich problémy v daném rodovém či rodinném uspořádání. Ve starověkých státech bylo poskytnutí pomoci závislé na významnosti a užitečnosti člověka. Podpora byla určena jen konkrétním skupinám lidí a pouze po určitou dobu. Platon ve své době považoval za nejdokonalejší z městských států Spartu. Podle Platona měl být každý člověk soběstačný. Odsuzoval nekontrolovatelný zármutek nad smrtí blízkých. O nedospělé zdravé děti pečovali muži a ženy, nikoliv stát. Léčili se pouze lidé, kteří se mohli vrátit na své místo do společnosti a účelem bylo navrátit jim pracovní schopnost, nikoli prodlužovat život. Lidé, kteří nebyli schopni žít plnohodnotný život a být prospěšní obci, bývali často usmrcováni. Platon vše zapsal do svého díla „Politeia“, ve kterém sní o dokonalejší společnosti. Jeho následovníkem se stal Aristoteles, jehož smyslem života je blaženost. I jemu je cizí pochopení pro ty, kteří se ocitnou v tíživé situaci. V Athénách se zchudlí svobodní občané postupně soustřeďovali a začali ohrožovat stát. Proto došlo k zavedení sociální podpory tzv. diet, které v dnešní době připomínají podpory v nezaměstnanosti. Státní diety se později změnily v dary. Jednalo se o přiděly lístků do divadla nebo na zápasy, ale jednalo se i o přiděly obilí. Později známé jako chléb a hry. Řekové nepovažovali pomoc slabým a nemocným za kladné hodnoty. Ve starém Římě patřili mezi nejzranitelnější vrstvy svobodní řemeslníci, kteří byli závislí na příjmu z jejich řemesla. Pro případ neštěstí si začali zakládat spolky (tzv. collegia). Jejich účelem byla vzájemná podpora v nemoci i v případě smrti. Spolky byly zpřístupněny i otrokům, ale pouze v případě, že souhlasil jejich pán. Byl zde i rozdíl v příspěvku, kdy otroci platili dvojnásobek částky. Jednalo se o collegia funeratica – pohřební spolek a collegia teniorum – podpůrný spolek. Později měly takový vliv, že je Marcus Aurelius podřídil státnímu doзору.

Ve středověku se nejvýznamnějším nositelem sociální péče stala církev, která se již od svých počátků snažila nabádat k pomoci nuzným. Starý zákon, Nový zákon, Korán

a učení jednotlivých náboženských myslitelů formulovaly pomoc bližnímu jako ctnost, která byla zapracována do soustavy pravidel chování. Římskokatolická církev budovala útulky pro chudé, ze kterých vznikly základy charitativní činnosti. Jedná se o pomoc, která měla hlavně dobročinný charakter. Pořádali se různé sbírky, které byly organizovány církevními obcemi. Útulky pro sirotky, staré lidi, ale také pro poutníky. Pomoc chudým byla předmětem činnosti klášterů. Vznikly řeholní řády, jejichž součástí byla i sociální činnost. Ve 13. a 14. století docházelo k nárůstu chudoby, a proto se vedle církve začínali zapojovat i obce a šlechta, která se zaměřovala na pomoc žebrákům. V některých obcích docházelo k regulaci udělování práva žebrať. Posléze vzniklo domovské právo a o něco později právo na pomoc v nouzi (chudinské zákony). Dalším závažným problémem bylo bezdomovectví, které vzniklo jako důsledek válek.

V českých zemích církev pečovala o chudé až do doby, kdy bylo vydáno nařízení pro Království české, jímž byla tato povinnost uložena vrchnosti. Vznikaly ratejny jako společné ubytování a stravování chudých na statku. V 19. století se zřetelněji prosazovala zásada, že veřejná chudinská péče má být připoutána k domovské obci a úzce spjata s domovským právem. V podmínkách liberalismu se proto objevily tzv. výměnky na venkově, kdy sedlák podstoupil statek synovi k hospodaření smlouvou, ve které se syn zaváže k tomu, že až do smrti rodičům bude poskytovat bydlení a stravu.

V novověku docházelo k rozvoji průmyslu a techniky. Začalo převažovat tržní hospodářství, vznikla kapitalistická společnost a sociální problémy z důvodu ztráty tradičního zaměstnání především u žen a dětí. Docházelo k rozpadu tradiční rodiny, omezení a vyloučení jejich tradičních způsobů života. Vznikají sociální problémy, které rodiny řešily vlastními silami nebo za pomoci sousedů i obce. Objevuje se celá řada sociálních učeních, jež usilovaly o sociální reformu společnosti, kterou prosazovali tzv. socialisté. Mezi ně patřili Karel Marx, Bedřich Engles, kteří zastávali teorii, že nová společnost musí vyvlastnit výrobní prostředky a zespolečnit výrobu jako předpoklad ideálního stavu, který by zaručoval sociální rovnost. Tato teorie v budoucnosti ovlivnila mnohé socialistické myslitele. Jejich program se stal východiskem pro sociální demokraty. Česká sociálnědemokratická strana se v roce 1879 zabývala vydáním živnostenského řádu a zřízením ústřední pokladny.

2.1 Sociální stát

Představy o konceptu sociálního státu lze již najít v myšlenkách Francouzské revoluce. V mnoha zemích se jednotlivé zákony týkající se sociální politiky začaly objevovat již před vznikem sociálního státu. Zde bychom mohli jmenovat nepříspěvkový systém starobních důchodů v Dánsku, Austrálii a na Novém Zélandu. Bismarckův systém povinného pojištění pro případ nemoci, úrazu či invalidity a stáří v Německu. Na konci 19. století docházelo k přijímání opatření, která se stávala základem sociálního státu. Stát svými sociálními institucemi spoluvytvářel sociální prostředí, které usilovalo o zajištění podmínek slušného žití pro své občany. Pojem sociální stát (welfare state) použil ve své zprávě poprvé anglický lord W. H. Beveridge k označení svého modelu univerzálního minimálního sociálního zabezpečení pro obyvatele Velké Británie.

V té době se sociální problém týkal chudoby, nemocí, nezaměstnanosti, nevzdělanosti a nedostatečného bydlení. Nejvíce sociálních reforem bylo připsáno období po druhé světové válce, kdy v 50. a 60. letech 19. století západní země zaznamenávaly hospodářský růst a byla plná zaměstnanost, která umožňovala rozšiřování sociálních služeb a dávek.

V 70. letech přišla ropná krize a s ní i krize sociálního státu. Došlo ke změnám na pracovním trhu, dále se změnilo rodinné uspořádání, ale objevila se i nová témata. Mezi ně patřila ochrana životního prostředí, rovné příležitosti pro muže a ženy a lidi různých ras. Docházelo k pomalému ekonomickému růstu. V této době sociální stát usiloval o ekonomické a sociální zabezpečení občanů. Využil k tomu řadu politik:

- program boje proti chudobě,
- zajišťování vzdělávání obyvatelstva,
- zdravotní péči,
- sociální zabezpečení,
- státní kontrola a regulace trhu.

Od 60. let 20. století byly stanoveny programy na ochranu občanských práv a také na ochranu životního prostředí.

Mezi základní cíle sociálního státu patřilo:

- zajišťování prosperity,
- omezení chudoby,
- zajišťování sociální rovnosti,
- zajišťování sociální integrace a zamezování sociální exkluzi,
- zajišťování sociální stability.

„Sociální stát je stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou.“²

2.2 Vývoj sociálního zabezpečení v České republice

Mezi prvotními formami sociální péče byla chudinská péče, kterou poskytovala převážně církev. V roce 1661 byl přijat tzv. „patent o tulácích a žebrácích.“ Obce měly právo dovolit žebrat, ale pouze lidem práce neschopným. V roce 1785 byla chudinská péče povinností vrchnosti. V 19. století byla povinnost přenesena na obce. Od středověku byla sociální péče poskytována v rámci vzájemných podpůrných organizací, jejichž náplní byla pomoc jednotlivým členům v nouzi. Patřily sem především:

- Bratrstva v hornictví
- Pokladny v ceších a tovaryšských bratrstvech
- Podpůrné spolky v průmyslových závodech

Za vlády Marie Terezie došlo ke vzniku laické správy, kdy byly vydány dva, tzv. penzijní normály. Došlo k zabezpečení státních a veřejných zaměstnanců, kteří měli po 20 letech ve státní správě nárok na penzi. Tato penze se týkala i vdov a sirotků po bývalých zaměstnancích

²Potůček M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. s 72

Od 19. století se začínají rozvíjet systémy sociálního pojištění:

- V roce 1888 – vznik úrazového a nemocenského pojištění
- V roce 1889 – vznik hornického bratrského pojištění
- V roce 1909 - vznik penzijního pojištění státních úředníků
- V roce 1924 – vznik Zákona o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.

Po skončení druhé světové války v roce 1945 se Československo ocitlo v mocenské sféře Sovětského svazu. Následoval převrat v roce 1948 a s ním došlo k zásadním změnám v politické i hospodářské sféře. Tyto změny se výrazně promítly do pojetí a nástrojů sociální politiky. V roce 1948 nabyl účinnost nový zákon o národním pojištění, kterým poválečné Československo položilo základy nové sociální politiky. Tento zákon byl připravený sociálně demokraticky orientovanými odborníky a byl inspirovaný Beveridgovými myšlenkami. Aplikován však byl ne německou sociálně pojišťovací koncepcí. V jeho rámci došlo k sjednocení různých pojišťovacích soustav a pojištění různých typů rizik. Pojištění bylo rozšířeno o další skupiny obyvatelstva, a proto došlo k vytvoření Ústřední národní pojišťovny, která pracovala na fondovém principu. Začátkem 50. let však byl fondový způsob hospodaření zrušen. Majetek sjednocené pojišťovny byl zestátněn a od té doby se finanční prostředky určené na sociální zabezpečení přerozdělují přes státní rozpočet. Vznikl samostatný Úřad důchodového zabezpečení, soustava státního zdravotnictví a správa nemocenského pojištění. Do zákonných norem se dostala povinnost pracovat tj. právo na práci.

V roce 1957 dochází k další reformě soustavy národního pojištění. Zde bylo zdůrazněno odvozování dávek od výše platu a délky zaměstnání. Došlo k zavedení diferenciaci podle kategorií zaměstnání. Celá soustava se stala závislá na rozhodnutích strany – státu a na finančních přidělech ze státního rozpočtu. Od té doby došlo pouze k menším změnám či úpravám. Začátkem 70. let byla jen rozšířena finanční podpora rodinám s nezaopatřenými dětmi.

Po roce 1989 převzaly vládu nekomunistické síly a nová vláda vypracovala scénář sociální a ekonomické reformy, která měla tři hlavní cíle pluralizaci, privatizaci

a demokracii. Pluralizací se měli občané začít starat o svou budoucnost a být za ni odpovědni. Privatizací sociálních institucí se měla občanům vrátit odpovědnost za jejich osudy zejména finanční účastí na sociálním zabezpečení. Dát nový obsah sociální solidaritě, která měla nahradit přidělový systém státního sociálního monopolu státní garancí práva občanů na existenční minimum poté, co vyčerpali veškeré své možnosti. Demokracií se měla práva sociálních věcí navrátit do rukou těch, jichž se týká, měla být zavedena autonomie a samospráva. Ekonomika i sociální systém se musel postupně přizpůsobovat podmínkám trhu práce, a proto došlo k zavedení Úřadu práce, který poskytoval zprostředkovatelské a poradenské služby. U žen dochází k zavedení rodičovského příspěvku do tří let věku dítěte. Prodlužuje se školní docházka a objevuje se možnost předčasného odchodu do důchodu. Stát zaručil minimální příjem z práce tím, že zavedl minimální mzdu.

V roce 1990 – 1992 byl realizován zákon o zaměstnanosti (vznik úřadů práce a dávek v nezaměstnanosti), dále pak vznikla Rada ekonomické a sociální dohody, zákon o rodičovském příspěvku, byl zaveden systém valorizace důchodů, příspěvky na sociální zabezpečení se staly příjmem státního rozpočtu a v neposlední řadě byl zaveden státní vyrovnávací příspěvek, který měl kompenzovat růst cen. Po rozdělení Československé federativní republiky vláda chtěla pokračovat v započaté sociální reformě a decentralizovat sociální správu. V oblasti sociálního zabezpečení došlo vládou k vyhlášení programu transformace, kdy měli být občané vhodným způsobem zajištěni pro případ nemoci a stáří, vláda měla předložit návrh nové zákonné úpravy všeobecného důchodového a nemocenského pojištění. Financování se mělo oddělit od státního rozpočtu a změnit se na soustavu samostatných pojišťovacích ústavů, financovaných z příspěvků zaměstnavatelů, zaměstnanců a osob samostatně podnikajících, případně státu. V roce 1992 byl přijat zákon o pojistném na sociální pojištění a na státní politiku zaměstnanosti č. 589/1992 Sb.

V roce 1995 byl přijat zákon o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb., a zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb. a v neposlední řadě byl v roce 1996 schválen návrh zákona o poskytování zdravotní péče. V oblasti sociální politiky se koalice shodla na tom, že bude pravidelně valorizovat důchody a životní minimum, udrží adresný systém dávek státní sociální podpory, zjednoduší administrativu a oddělí financování

důchodů od státního rozpočtu. Došlo k novelizaci zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Současná sociální politika vlády je v souladu se strategií Evropské unie zaměřena na modernizaci a dobudování sociálních systémů v České republice. Základem se stal boj proti nezaměstnanosti, chudobě a sociálnímu vyloučení, všestranný a vyvážený systém podpory rodin s dětmi, zdravá příjmová politika a dosažení flexibility v oblasti pracovněprávní ochrany zaměstnanců a dosažení evropských standardů nemocenského s úrazového pojištění a v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Finance k realizaci své sociální politiky stát získal především vybíráním daní přímých (daně z příjmů obyvatel a právních subjektů) i nepřímých (z činností, jako např. z nemovitosti). Tyto prostředky vynaložil ke správě svých institucí i k financování institucích jiných subjektů. V tomto roce byla také zahájena reforma veřejných financí z důvodu vysokých mandatorních výdajů, které se týkaly výplaty důchodů, nemocenských dávek, dávek státní sociální podpory a dávek v nezaměstnanosti. Reformou by mělo docházet k adresnosti sociálního systému, které je kompenzováno vyššími čistými příjmy. Sociální reforma dále pokračuje a jejím cílem je zvýšit motivaci lidí, povzbudit jejich aktivitu a na druhé straně zabránit zneužívání sociálního systému. Propojení sociálního systému a pracovního trhu musí být více liberální. Podpory rodin nesmí spočívat pouze v distribuci sociálních dávek, ale také ve vytvoření široké nabídky rodinných služeb. Sociální systém by měl být nadále zjednodušován, tak aby byl efektivnější, levnější a ku prospěchu dnešní i budoucích generací.

3 Dávky státní sociální podpory

„Státní sociální podpora je projevem státem organizované solidarity formou přerozdělování finančních prostředků. Jedná se o předem dohodnuté sociální události, přitom rozsah a struktura této pomoci je politickým rozhodnutím a společenskou dohodou. Tato podpora pomáhá především rodině krýt zvýšené náklady, většinou na nezaopatřené děti a také řešit různé sociální situace, které rodiny jednorázově nebo dlouhodobě zatěžují. Výše těchto dávek je vždy nižší, než skutečné náklady a jsou obligatorní.

Základním měřítkem pro stanovování těchto dávek je životní minimum; vazba na něj je dána stanovených koeficientů. Pro nárok na dávky se nezkoumá majetek, ale jen příjmy občanů a rodin. Nárok na dávky státní sociální podpory mají pouze fyzické osoby, které jsou hlášeny na území ČR k trvalému pobytu.

O dávkách státní sociální podpory rozhodují úředníci na tzv. kontaktních místech, kteří vnášejí při posuzování nároku významný subjektivní prvek do tohoto systému. Nutnost posuzování je dána tím, že tento systém pomáhá řešit nestandardní sociální obtížné situace, které jsou často výrazem individuálních lidských osudů. O dávky státní sociální podpory se musí žádat písemně na předepsaném formuláři. Podmínkou nároku na výplatu je též písemný souhlas oprávněné osoby se sdělováním údajů o příjmech a dalších skutečnostech podstatných pro posouzení podané žádosti.“³

System státní sociální podpory je v České republice upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Podle zákona se jedná o následující dávky:

- přídavek na dítě,
- rodičovský příspěvek,

³ Kostka M. *Stručný úvod do problematiky sociální politiky a trhu práce*. I. vydání. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2003. s. 32

- příspěvek na bydlení,
- porodné,
- pohřebné.

Pokud se občané ocitnou ve složité finanční situaci, mohou požádat stát o sociální dávky, které spravuje Úřad práce. Žadatel navštíví Úřad práce sociální odbor a to dle místa trvalého bydliště, kde je informován o jaké dávky státní sociální podpory si může požádat za předpokladu splnění nároku na ně. Sociální dávky se odvíjejí od tzv. životního minima. Životní minimum je určeno státem a každý rok se jeho výše může změnit. Příjmy v rodině se vždy sčítají a dělí počtem osob v domácnosti, kdy se u dětí liší životní minimum a to podle jeho věku. Životní minimum si lze spočítat pomocí vzorové kalkulačky, která je k dispozici na <http://www.mpsv.cz>.

Pro každou z dávek je předepsán formulář. Formuláře lze vyzvednout přímo na úřadu práce nebo je nalezneme na internetových stránkách. <http://formulare.mpsv.cz/okdavky/cs>. K podání písemné žádosti se dokládá občanský průkaz a doklady o příjmu. Nárok na dávku je podmíněn trvalým pobytem žadatele na území České republiky. Pokud se spolu s žadatelem posuzují i další osoby je nutné, aby i ony měly výše uvedenou podmínku splněnu. U cizinců, kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky, je podmínka splněna v případě, že ode dne přihlášení k pobytu uplynulo 365 dní. Do této lhůty se nezapočítává období, kdy žadatel o azyl je ubytován v pobytovém středisku pro azylové žadatele Ministerstva vnitra.

„Některé dávky ze systému státní sociální podpory jsou poskytovány bez závislosti na výši příjmů (tzv. netestované dávky), jiné dávky jsou poskytovány v závislosti na výši příjmů (tzv. testované dávky).⁴

Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem je buď kalendářní rok, nebo kalendářní čtvrtletí předcházející měsíci kdy je o dávku požádáno, nebo na které se nárok na dávku prokazuje. Nárok na výplatu dávek zaniká po uplynutí 3 měsíců ode dne, za který vznikl

⁴ Veselý, J. *Právo sociálního zabezpečení*, 1. vydání, Praha 2009, s. 133, ISBN 978-80-86775-23-4

nárok. U jednorázově vyplácených dávek zaniká nárok na výplatu po uplynutí 1 roku ode dne, za který vznikl nárok. Žádosti o dávky se zpracovávají na krajských pobočkách Úřadu práce České republiky a na pobočkách pro hlavní město Prahu. Místní příslušnost se dělí podle místa trvalého bydliště oprávněné osoby.

„Kontakty: Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu podle místa (trvalého) pobytu

portal.mpsv.cz/sz/local, portal.mpsv.cz ; www.uradprace.cz

Žádosti o dávky se podávají na tiskopisech předepsaných MPSV. Adresu krajské pobočky a pobočky pro hlavní město Prahu naleznete na <http://portal.mpsv.cz/szp/local>. Formuláře žádostí naleznete na <http://forms.mpsv.cz/szpforms/>.⁵

Tabulka 1: Příklad výpočtu životního minima pro rok 2013

Počet lidí v rodině	Životní minimum v Kč	Nárok na dávky 2,4 životního minima v Kč
jednotlivec	3140	8 184
2 dospělí	$3140 + 2830 = 5970$	11 712
1 dospělí, 1 dítě, věk 5 let	$3140 + 1710 = 4880$	11 712
2 dospělí, 1 dítě, věk 5 let	$3140 + 2830 + 1740 = 7710$	18 504
2 dospělí, 2 děti, věk 8 a 16 let	$3140 + 2830 + 1740 = 10560$	25 344

3.1 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s příjmem do 2,4 násobku životního minima. Nerozhoduje plnoletost dítěte, ale jeho věk a od toho se odvíjí i jeho výše. Přídavek na dítě je možné čerpat až do 26 let. Proto si může požádat plnoletý člověk, který kvůli svému zdravotnímu stavu nemůže pracovat nebo studovat. Žádost si však musí podat sám, případně jeho opatrovník.

⁵ www.mpsv.cz

Tabulka 2: Přídavek na dítě podle věku

Věk nezaopatřeného dítěte	Přídavek na dítě v Kč měsíčně
do 6 let	500
6 – 15 let	610
15 -26 let	710

3.2 Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek má každý rodič, který po celý kalendářní rok osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Dokud nevyčerpá celkovou částku 220 tis. Kč, ale nejdéle však do 4 let věku dítěte. Jestliže alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění, rodič si může volit výši a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku.

„Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na uvedený vyměřovací základ: pokud 70 % 30 násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč; pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně. V případě, že vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Volbu výše rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce.“⁶

Problém nastává v případě, že ani jednomu s rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit. V tomto případě náleží pevný měsíční příspěvek ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte. Na rodičovský příspěvek máme nárok v případě, že dítě mladší 2 let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřesahující 46 hodin v kalendářním měsíci. Dítě může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě zdravotně

⁶ www.mpsv.cz

postížené může navštěvovat jestli, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně. Další výjimkou je dítě, jehož osamělý rodič nebo oba rodiče jsou závislí na pomoci jiné osoby ve třetím stupni, může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřekračujícím 4 hodina denně. Pokud je dítě starší dvou let, není docházka zařízení omezena. Příjmy rodiče nejsou sledovány, a proto si rodič při nároku na výplatu rodičovskou příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností. Po tuto dobu musí zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou.

3.3 Příspěvek na bydlení

Touto dávkou stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35%) příjmů rodiny je nižší než příslušné náklady stanovené zákonem. Společně s vámi se posuzuje i příjem všech spolubydlících, kteří mají v bytě také trvalý pobyt. Do příjmů se započítává jak výdělek, tak i důchod, rodičovský příspěvek, alimenty, přídavky na děti a další možné příjmy.

Tabulka 3: Náklady pro bydlení v nájmném bytě podle počtu obyvatel obce v Kč

Počet osob	Praha	Více než 100000	50 000 – 99 999	10 000 – 49 999	do 9 999
Jedna	7 489	5 946	5 687	4 858	4 665
Dvě	10 750	8 663	8 284	7 150	6 886
Tři	14 637	11 908	11 412	9 929	9 584
Čtyři a více	18 307	15 017	14 419	12 631	12 214

Výplata příspěvku je časově omezena, a to na 84 měsíců v období 10 kalendářních let. Omezení neplatí pro domácnosti sestávající se výlučně z osob starších 70 let a pro osoby se zdravotním postižením. Tyto osoby, ale musí bydlet v pro ně postavených nebo upravených bytech.

Tabulka 4: Náklady na bydlení v družstevním nebo vlastním bytě v Kč

Počet osob v rodině	Měsíční náklady na bydlení
Jedna	4 396
Dvě	6 557
Tři	9 131
Čtyři a více	11 615

3.4 Porodné

Porodné bylo nárokem ženy, která porodila dítě, a to i v případě, že se dítě narodilo mrtvé nebo po porodu zemřelo. Porodné si mohl nárokovat i otec, v případě, že matka dítěte zemřela a dávka nebyla vyplacena jí ani jiné osobě. Výše porodného je jednorázovou dávkou, činí 13 000 Kč za každé narozené dítě. Pokud se narodila dvojčata nebo trojčata, tak se dávka násobila. V tomto případě docházelo k výplatě u dvojčat 26 000 Kč, o trojčat k 39 000 Kč

Od roku 2011 došlo ke změnám a na dávku mají nárok pouze rodiny s nízkými příjmy. Tato dávka rodinám jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte. Nárok na porodné je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny. Výše porodného činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě. Narodí-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti, výše porodného činí 19 500 Kč.

3.5 Pohřebné

Na pohřebné má nárok osoba, jež vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč. Nárok na dávku vzniká dnem pohřbení, ve smyslu zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví.

Mezi dávky státní sociální podpory patřil také sociální příplatek, který byl zrušen k 31. 12. 2011. Sociální příplatek byl nárokem rodiče, který pečoval alespoň o jedno nezaopatřené dítě, které není v pěstounské péči. Žádost si mohl podat rodič jak biologický tak adoptivní a zároveň se jednalo o opakující dávku. Tato dávka nejvíce pomáhala rodinám, které měly zdravotně postižené dítě, nebo byli sami dlouhodobě zdravotně postižení. Od 1. 4. 2006 do 31. 12. 2008 platil §33 - §35 zákon č. 113/2006 Sb., který upravoval dávku státní sociální podpory a to příspěvek na školní pomůcky. Dávka byla určena rodinám s dětmi, kterým začínala povinná školní docházka ve výši 1 000,- Kč. Tato dávka byla k 1. lednu 2008 zrušena.

3.6 Řízení ve státní sociální podpoře

„Řízení, upravené normami procesního práva, je obecně chápáno jako prostředek k dosažení cílů stanovených normami hmotného práva. Řízení o dávkách státní sociální podpory má charakter typicky správního řízení, tzn. je pro něj charakteristická např. zásada písemného průběhu nebo zásada neveřejnosti. Je upraveno jednak zákonem č. 117/1995 Sb. (zvláštní ustanovení), jednak obecnou procesní normou pro správní řízení, kterou představuje zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Pokud zákon č. 117/1995 Sb. Nestanoví něco jiného, použije se, na základě, obecná úprava správního řádu jakožto obecného procesního předpisu pro veřejnou správu.

Účelem řízení ve státní sociální podpoře je rozhodnout o nároku na dávku v určité výši a o nároku na dávku v určité výši a nároku na její výplatu. O dávkách rozhodují úřady práce.

Zákon rozlišuje dva druhy řízení, a sice:

- *řízení o přiznání dávky;*
- *řízení o změně již přiznané dávky.⁷*

Řízení o přiznání dávky je vždy podmíněno podáním písemné žádosti, která je platná pro celý systém dávek v sociálním zabezpečení. Tuto žádost lze podat v písemné nebo

⁷ Kahoun V. a kolektiv. *Sociální zabezpečení vybrané kapitoly*. první vydání. Praha: TRITON, 2009. s. 448. ISBN 978-80-7387-346-2

v elektronické podobě se zaručeným elektronickým podpisem. Musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti, k nimž zejména patří:

- jméno, příjmení a místo trvalého pobytu oprávněné osoby nebo osob s ní společně posuzovaných,
- rodné čísla uvedených osob,
- souhlas, s tím aby státní orgány a další fyzické a právnické osoby sdělily orgánům státní sociální podpory skutečnosti, které jsou potřebné pro rozhodování o dávkách (např. údaj o výši příjmu, skutečnosti prokazující nepříznivý zdravotní stav nebo nezaopatřenost dítěte),
- určení, jakým způsobem má být dávka vyplacena (v hotovosti či bezhotovostně),
- doklad o výši příjmu.

Řízení o změně výše již přiznané dávky, odnětí dávky nebo zastavení výplaty dávky se zahajuje buďto návrh, nebo z moci úřední. Důkazním prostředkem v řízení o dávkách státní sociální podpory jsou podle zákona č. 117/1995 Sb. listiny, záznamy na technických nosičích dat, dále to mohou být i znalecké posudky nebo svědecké výpovědi. Účastníkem řízení o dávce státní sociální podpory se stává oprávněná osoba, příjemce dávky, osoba společně posuzovaná s oprávněnou osobou, fyzická nebo právnická osoba v řízení. Tato osoba musí mít způsobilost být nositelem práv a povinností v řízení. Způsobilost k právním úkonům v řízení, které se nabývá dosažením zletilosti. Pokud účastník nemá procesní způsobilost, jedná za něj zákonný zástupce. Výsledkem řízení je písemné rozhodnutí, jež vydává orgán státní sociální podpory a to pouze v zákonem stanovených případech. Toto rozhodnutí se vydává v případech, kdy vznikl spor o nárok na dávku. Může nastat několik variant, např. dávka nebyla přiznána vůbec nebo byla odejmuta. Proti tomuto rozhodnutí lze podat odvolání, a sice ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozhodnutí do vlastních rukou účastníka řízení. Rozhodnutí napadené odvoláním přezkoumává a o odvolání rozhoduje, příslušný krajský úřad, v souladu ze zásadu dvouinstančnosti správního řízení. Pokud úřad práce vyhotoví pouze písemné oznámení o dávce a její výši, s kterým nesouhlasíme. Můžeme proti němu podat tzv. námitky a to ve lhůtě 30 dnů ode dne výplaty dávky.

4. Pomoc v hmotné nouzi

Jedná se o moderní systém pomoci osobám, které mají nedostatečný příjem. Zároveň motivuje osoby ke snaze zajistit si základní životní potřeby. Jeho součástí je sociální poradenství a sociální práce s klienty. Slouží jako opatření proti vyloučení osob ze společnosti. Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje nebo se práci vyhýbá.

„Dnem 1. ledna 2007 nabyl účinnosti zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, a došlo tak k řadě změn v původní oblasti „dávek sociální péče“. Zákon o pomoci v hmotné nouzi zrušil ke stejnému datu zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů podle kterého byly poskytovány některé dávky sociální péče. Současně s tím zanikly i dávky sociální péče poskytované podle vyhlášky MPSV ČR č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, které byly vázány na sociální potřebnost.“⁸

Zákonné ustanovení č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, vymezuje situace spojené s nedostatečným zabezpečením pro základní obživu, bydlení a mimořádné události. Napomáhá hledat řešení v nárazových životních situacích. Každé osobě přísluší nárok na poskytnutí základních informací, které vedou nejenom k řešení její současné situace, ale předchází i vzniku hmotné nouze. Jeho nedílnou součástí je sociální práce s klienty.

Stanovuje, že za osobu v hmotné nouzi se považuje každá fyzická osoba nacházející se v situaci, kdy příjem osoby, spolu s příjmem posuzovaných osob nedosahuje tzv. částky na živobytí, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vlastním přičiněním a to ze závažných důvodů nebo zajistit základní potřeby nebo dosahuje částky živobytí, ale není v dostačující výši. Dále se jedná o osobu, které hrozí vážná újma na zdraví

⁸Petrášek J. *Sociální politika*. první vydání. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2007. s. 120. ISBN 978-80-86723-41-9

z důvodu nízkých příjmů. Nárok na dávku v hmotné nouzi má i osoba, kterou postihla vážná mimořádná událost a to především živelného charakteru a osoba není schopna zvládnout situaci sama. Hmotná nouze se neposkytuje osobám, které nejsou v pracovněprávním nebo obdobném vztahu, nejsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání, neprojevují snahu o zvýšení příjmu vlastním přičiněním, osobám samostatně výdělečně činným bez nemocenského pojištění, osobám ve výkonu trestu. Osobám, které si úmyslně přivodily pracovní neschopnost nebo jsou práce neschopny z důvodu účasti ve rvačce či jako důsledek užití omamných prostředků. Také se v hmotné nouzi nenachází osoba, které za nesplnění povinností zákonného zástupce byla uložena sankce z důvodu neplnění povinné školní docházky nezletilého dítěte.

Dávkami pomoci v hmotné nouzi jsou:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc.

4.1 Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí náleží osobě, jejíž příjem a případně i příjem společně posuzovaných osob nedosahuje tzv. částky živobytí posuzovaných osob. Částka na živobytí se stanovuje jednotlivě pro každou osobu. Jednotlivé částky živobytí osob se sčítají a poté se stanoví živobytí pro rodinu. Dávka náleží vždy jedné z posuzovaných osob, pokud jsou společně posuzovány. Dávka může být i zvýšena z důvodu dietního stravování např. diabetes nebo bezlepková dieta.

Pro stanovení výše příspěvku na živobytí se posuzuje rozdíl mezi živobytím osoby nebo rodiny a jejich příjmem, kdy jsou odečteny přiměřené náklady na bydlení (maximálně do výše 30% a v Praze do 35 %, příjmu osoby či rodiny).

4.2 Doplatek na bydlení

Nárok na dávku doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který byt užívá a je zde hlášen k pobytu a zároveň má nárok i na příspěvek na živobytí. Jedná se finanční

pomoc, která se poskytuje tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby nebo rodiny i přes výplatu příspěvku na bydlení, která je součástí dávek státní sociální podpory. Dávka je určena k úhradě nákladů na bydlení, aby zůstala zachována částka na živobytí. Do nákladů na bydlení je zahrnut nájem, poplatky za energii a služby spojené s bydlením. Ve výjimečných případech nám zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení i žadateli, který nemá nárok na příspěvek na živobytí nebo žadateli, jenž využívá jinou formu bydlení než nájemní bydlení např. ubytovna.

4.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Dávku mimořádné okamžité pomoci lze vyplatit jednorázově nebo opakovaně a v peněžité nebo věcné formě osobám, u kterých se posuzuje splnění zákonných podmínek nároku. Zákon č. 111/2006 Sb. stanoví několik situací, v nichž lze dávku vyplatit. Jedná se o tyto situace:

- osoby neplní podmínky hmotné nouze pro opakované dávky. Zároveň mají nedostatek peněz a hrozí jim vážná újma na zdraví. Dávku proto lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do existenčního minima. V případě nezaopatřeného dítě je to do životního minima,
- osoba je spojena s mimořádnou událostí, kdy jí celkové sociální a majetkové poměry neumožňují překonat událost vlastními silami. Mezi tyto události patří různé druhy živelné pohromy, požár, ekologická nebo průmyslová havárie. Výše dávky může činit maximálně 15násobek životního minima jednotlivce,
- osoba nemá vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky na úhradu. Patří sem zaplacení správního poplatku při prokázané ztrátě dokladů, vydání duplikátů potřebných k přijetí do zaměstnání. Pomoc na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných předmětů dlouhodobé potřeby. Také se zde pamatuje na náklady vzniklé v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí,

- osoba, která s přihlédnutím ke svým příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům, hrozí vážná újma na zdraví,
- osoby, které nemohou v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků úspěšně řešit svoji situaci a jsou ohroženy sociálním vyloučením. Jedná se o osoby propuštěné z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody. Osoby, které jsou po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěny ze zdravotnických zařízení. Jsou propuštěny ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti. Nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby, protože jsou osobou bez přístřeší.

V hmotné nouzi není osoba:

- která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,
- která není v pracovním vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání,
- která je vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání a odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo se účastnit programu k řešení zaměstnání,
- která neplní své povinnosti zákonného zástupce dítěte spojené s řádným plněním povinné školní docházky a byla jí uložena sankce,
- která nastoupila výkon trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby,
- které nevznikl nárok na dávku nemocenského proto, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně, zaviněnou účastí ve rvačce, důsledek opilosti nebo omamných prostředků.

5. Možnosti čerpání sociálních dávek

Kontaktním místem pro podání žádosti o poskytnutí dávek státní sociální podpory i pomoci v hmotné nouzi jsou příslušné úřady práce podle trvalého pobytu osoby, která má na dávku nárok. Žádost o dávku lze podat na předepsaném tiskopise. Veškeré potřebné informace jsou k dispozici na internetových stránkách www.mpsv.cz. Potřebné formuláře jsou přímo ke stažení na <http://formulare.mpsv.cz/okdavky/cs/welcome/forms.jsp>. Nárok na dávky může uplatnit každý občan, pokud s ním posuzovaní členové domácnosti mají trvalý pobyt na území České republiky. U cizince je za trvalý pobyt na území České republiky považován pobyt po uplynutí 365 dní ode dne přihlášení k pobytu. Do této doby se nezapočítává období, kdy je osoba žadatelem o azyl.

Nárok na dávku zaniká po uplynutí 3 měsíců ode dne, za který nárok dávky náleží. U dávek jednorázových zaniká nárok uplynutím 1 roku ode dne, za který dávka náleží. Příjmy jsou rozhodné pro nárok na dávku státní sociální podpory. Zahrnují příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále jsou to dávky nemocenského a důchodového zabezpečení, podpora v nezaměstnanosti včetně obdobných příjmů z ciziny. Všechno jsou to tzv. čisté příjmy.

Rodinou se pro účely státní sociální podpory rozumí soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky, dále dítě, které se připravuje na budoucí povolání nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do 26 let.

5.1 Změny od 1. ledna 2013

Do 1. ledna 2013 byly součástí státní sociální podpory i dávky pěstounské péče. Ty jsou nyní upraveny novou právní úpravou a to zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Nárok na dávky má pouze fyzická osoba, jestliže ona a s ní společně posuzované osoby jsou hlášeny k trvalému pobytu (občané) nebo mají trvalý pobyt (cizinci) na území České republiky a mají zde i bydliště. Cizinci,

kteří nemají trvalý pobyt na území České republiky, jsou oprávněnými osobami po uplynutí 365 dní ode dne hlášení k pobytu. Do doby 365 dnů pobytu na území České republiky se nezapočte doba, kdy je osoba žadatelem o udělení azylu ubytovaným v pobytovém středisku Ministerstva vnitra. Dávky státní sociální podpory náleží rovněž dalším, v zákoně o SSP uvedeným osobám, které nemají na území České republiky trvalý pobyt, pokud zde mají bydliště. Do okruhu oprávněných osob spadají také občané Evropské unie, krytí přímo použitelnými předpisy EU - Nařízením EP a Rady (ES) č. 883/2004 a Nařízením EP a Rady (EU) č. 492/2011.

5.2 Životní a existenční minimum

Než osoba požádá o dávky státní sociální podpory a o dávky pomoci v hmotné nouzi, měla by znát částky peněz, které jsou určeny jako životní a existenční minimum. Ke stanovení těchto částek pro rok 2012 a následující došlo Nařízením vlády ze dne 7. prosince 2011 o zvýšení částek životního minima a existenčního minima č. 409/2011Sb., kterým stanovila § 9 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu ve znění zákona č. 261/2007 Sb. Životní minimum tvoří v současné době jednu část, která se stanoví jako součet životních minim jednotlivých členů domácnosti. Životní i existenční minimum je zvyšováno k 1. lednu daného roku. K jeho zvýšení dochází na základě skutečného vývoje spotřebitelských cen, pokud je nárůst nákladů na výživu a na ostatní základní osobní potřeby ve stanoveném rozhodném období vyšší než 5 %. Za mimořádných okolností může vláda existenční a životní minimum zvýšit i mimo termín pravidelné valorizace.

Tabulka 5: Částka životního minima platné od roku 2013:

Osoba	Životní minimum v Kč
Jednotlivec	3410
První dospělá osoba v domácnosti	3140
Druhá a další dospělá osoba v domácnosti	2830
Nezaopatřené dítě ve věku	
Do 6 let	1740
6 až 15 let	2140
15 až 26	2450

Částka existenčního minima osoby činí měsíčně 2 200 Kč.

Společně posuzované osoby jsou:

- rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,
- manželé,
- rodiče a děti nezletilé zaopatřené nebo zletilé, které s rodiči společně užívají byt a zároveň nejsou posuzovány s jinými osobami,
- jiné osoby společně užívající byt, které písemně neprohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby,
- osoby, které se přechodně zdržují mimo byt a to z důvodu přípravy na budoucí povolání nebo z pracovních či zdravotních důvodů.

Výjimky ze započitatelných příjmů činí:

- příspěvek i doplatek na bydlení a jednorázové dávky,
- příjmy z prodeje nemovitostí a odstupné za uvolnění bytu použitých k úhradě nákladů na uspokojení bytové potřeby,
- náhrada škody a finančních prostředků na odstranění škod při živelné pohromě,
- peněžní pomoc obětem trestné činnosti,
- sociální výpomoc poskytovaná zaměstnavatelem,
- stipendia,
- odměna za darování krve,
- daňový bonus,
- příspěvek na péči,
- podpora z prostředků občanských sdružení nebo nadací,
- část sociálního příspěvku nebo příplatku, který je určen na úhradu potřeb dítěte ze zdravotních důvodů,
- dávka sociální péče poskytovaná ze zdravotních důvodů.

5.3 Ostatní sociální dávky

V předchozích kapitolách byla probrána problematika dávek zákonů o pomoci v hmotné nouzi a o státní sociální podpoře. Součástí sociálního zajištění osob jsou však také

dávky, které vyplácejí zaměstnavatelé nebo Česká správa sociálního zabezpečení. Jedná se o dávky, které jsou součástí povinného nemocenského a důchodového pojištění.

Důchodové pojištění upravuje nárok na dávky pro případ invalidity, stáří a úmrtí živitele. Jeho cílem je poskytnout dlouhodobé hmotné zajištění. Důchod lze rozdělit do dvou skupin a to přímé (starobní, invalidní) nebo odvozené (vdovské, vdovecké a sirotčí). Základním principem je splnění určitých podmínek a tím vzniká nárok na určitou dávku. Dalším principem je povinnost získání doby důchodového pojištění, i když v současné době v určitém rozsahu je možno účastnit se důchodového pojištění také dobrovolně. Závazné předpisy nám stanovují okruh osob, které se účastní důchodového pojištění.

Dávkami důchodového pojištění jsou:

- starobní důchod při dosažení důchodového věku,
- předčasný starobní důchod před dosažením důchodového věku,
- invalidní důchod prvního, druhého nebo třetího stupně,
- sirotčí důchod.

Nemocenské pojištění nás zabezpečuje v případě úrazu nebo nemoci, lázeňské péči, těhotenství a mateřství, péče o dítě nebo jiného člena rodiny ve společné domácnosti. Jeho účelem je poskytovat hmotné zajištění při sociálních událostech dočasného charakteru. Dávky nemocenského pojištění se vyměřují ze stanoveného základu příslušnou procentní sazbou. Účast na nemocenském pojištění je povinná pro zaměstnance, ale pro osoby samostatně výdělečně činné je dobrovolná. Pokud se osoba onemocní tak se první tři dny nemoci neproplácí. Od čtvrtého dne do jednadvacátého dne nemoci přísluší zaměstnanci tzv. náhrada mzdy, která je vyplácena zaměstnavatelem a teprve od dvaadvacátého dne nemoci vyplácí nemocenskou dávku stát, přesněji Česká správa sociálního zabezpečení.

Osoba samostatně výdělečně činná obdrží nemocenskou dávku až od dvaadvacátého dne, ale pouze v případě, že je přihlášena minimálně tři měsíce k nemocenskému pojištění a pravidelně platí pojistné.

Dávkami nemocenského pojištění jsou:

- nemocenské,
- peněžitá pomoc v mateřství,
- podpora při ošetřování člena rodiny,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Osobě samostatně výdělečně činné náleží jen nemocenské a peněžitá pomoc v mateřství.

5.4 Dávky sociální péče

Dávky sociální péče jsou druhou variantou státní sociální pomoci. Jsou vedle dávek v hmotné nouzi druhým pilířem státní sociální pomoci a patří sem:

- příspěvek pro zdravotně postižené,
- příspěvek na péči.

Příspěvek pro zdravotně postižené může požadovat pouze osoba, která je zdravotně postižená a to ještě za určitých podmínek. Osoba s hendikepou tak může získat příspěvek:

- na mobilitu,
- na zvláštní pomůcku, výpůjčku zvláštní pomůcky, průkaz osoby se zdravotním postižením.

Příspěvek na mobilitu se může opakovat. Výše této dávky činí 400 Kč měsíčně. Nárok na tuto dávku má osoba, která dovršila minimálně 1 roku a to za daných podmínek:

- která není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace, (nebo jí byly přiznány mimořádné výhody II. nebo III. stupně, a to po dobu platnosti průkazu ZTP nebo ZTP/P, nejdéle však do 31. 12. 2015),
- která se opakovaně se v kalendářním měsíci dopravuje nebo je dopravována,
- které nejsou poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách v domově pro osoby se zdravotním postižením, v domově pro seniory, v domově se zvláštním režimem nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče.

Příspěvek na zvláštní pomůcku nárokuje osoba, která má:

- těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí,

- těžké sluchové postižení,
- těžké zrakové postižení.

V případě, kdy se má stát zvláštní pomůckou motorové vozidlo, tak má nárok osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí, těžkou nebo hlubokou mentální retardaci.

Podmínkou pro poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku dále je:

- osoba je starší 3 let (motorové vozidlo, úprava bytu), 15 let (vodící pes), 1 rok (ostatní pomůcky),
- zvláštní pomůcka pomáhá osobě k sebeobsluze nebo ji potřebuje k pracovnímu uplatnění, k získávání informací, vzdělávání anebo ke styku s okolním,
- zvláštní pomůcka není zdravotnickým prostředkem, který je hrazen z veřejného zdravotního pojištění anebo je osobě zapůjčen příslušnou zdravotní pojišťovnou,
- seznam druhů a typů zvláštních pomůcek je přesně vymezen vyhláškou. Pokud tato pomůcka není v seznamu uvedena přísluší pobočce Úřadu práce rozhodnout, zda jde o srovnatelnou pomůcku s některou, která ve vyhlášce uvedena je.

Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením rozlišuje, zda jde o pomůcku v ceně do nebo přes 24 000 Kč a speciální úpravu má pro motorové vozidlo. Maximální výše příspěvku činí 350 000 Kč a v případě příspěvku na zvláštní pomůcku na pořízení schodišťové plošiny je to 400 000 Kč. Součet vyplacených příspěvků nesmí v 60 kalendářních měsících po sobě jdoucích přesáhnout částku 800 000 Kč. V případě, že v této době byl poskytnut příspěvek na pořízení schodišťové plošiny, tak se jedná o částku 850 000 Kč.

Osoba, které byl příspěvek na zvláštní pomůcku vyplacen, ho nepoužila nebo příspěvek nevyčerpala v plné výši do 3 měsíců ode dne jeho vyplacení nebo ve lhůtě stanoveném Úřadem práce je povinna ho vrátit. Dalším příkladem kdy musí osoba vrátit příspěvek, je pokud uvedla ve své žádosti nepravdivé informace nebo údaje zkreslila a na jejich základě bylo vydáno rozhodnutí o jeho přiznání.

Osoba není povinna příspěvek vrátit, pokud přestala pomůcku používat z důvodu změny zdravotního stavu nebo zemřela. Příspěvek se nemusí vracet ani v případě, kdy byl použit na pořízení vodícího psa, který před uplynutím 60 kalendářních měsíců jdoucích po sobě zemřel nebo ztratil své dovednosti z důvodu onemocnění či úrazu, k němuž došlo bez zavinění příjemce dávky.

Dalším příspěvkem je dle zákona č. 108/2006 Sb., v platném znění tzv. příspěvek na péči a je určen osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, potřebují pomoc jiné fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti podle zákona o sociálních službách. Osoby pobírají příspěvek na péči a používají ho na pomoc, kterou jim poskytuje osoba blízká, asistent sociální péče, registrovaný poskytovatel sociálních služeb, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu.

6. Sociální reforma

6.1 Zásadní změny v oblasti sociální péče

Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2011 zpracovalo návrhy změn, které zahájily legislativní proces sociální reformy. Od 1. ledna 2012 nabyli potřebné zákony účinnosti. Jednalo se především o zákon č. 329/2011Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, a zákona č. 366/2011Sb., kterým se změnil zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Tyto zákony přinášejí hlavní změny v pěti klíčových oblastech: v dávkovém systému, oblasti péče o zdravotně postižené osoby, v oblasti zabezpečení osob v hmotné nouzi, v legislativně pracovní právní a také v oblasti rodinné politiky péče o děti.

Dle sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí cílem těchto reformních kroků bylo zjednodušení systému, také jeho zlevnění i zefektivnění, rozšíření možnosti kontroly a v neposlední řadě také komfortnější postup pro příjemce dávek. Byly zavedeny jednoduché formuláře pro podávání žádostí o všechny dávky, určilo se jedno výplatní místo, počet dávek byl zredukován a došlo i k jejich agregaci do vyšších celků. Účelem bylo snížení státních výdajů na sociální dávky, ale tak, aby to nebylo na úkor příjemců dávek. Jednalo se o snížení nákladů na administraci systému.

Cílem reformy podle Ministerstva práce a sociálních věcí bylo:

- zacílení a adresnost dávek,
- dosažení maximální možné účelnosti dávek,
- zefektivnění práce orgánů státní správy,
- snížení administrativní zátěže,
- zlepšení systému péče o ohrožené děti,
- podpora sladění rodinného a pracovního života u rodin s dětmi.

Nástrojem k dosažení cílů reformy byly zejména tyto mechanismy:

- zavedení jednotného výplatního místa dávek,

- snížení počtu vyplacených dávek,
- jejich agregace do větších celků,
- zavedení efektivního hodnocení příjmů žadatelů o dávky.

Základní legislativní změny v oblasti reformy:

- sjednocení výplaty dávek,
- změny v oblasti péče a zabezpečení zdravotně postižených osob,
- změny v oblasti zabezpečení v hmotné nouzi,
- změny v oblasti práce a zaměstnanosti,
- změny v oblasti rodinné politiky a péče o děti.

Do 31. 12. 2011 byly nepojistné sociální dávky evidovány na třech různých úrovních státní správy. Úřady práce zpracovávaly a vyplácely přídavek dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné, dávky pěstounské péče.

Obecní úřady vyplácely mimořádnou okamžitou pomoc, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, příspěvek nevidomým na krmivo pro vodícího psa, příspěvek na užívání bytu a garáže.

Obecní úřady s rozšířenou působností vyplácely příspěvek na péči, mimořádnou okamžitou pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením. Zde došlo k zásadním změnám, které upravuje zákon č. 329/2011Sb., o poskytování osobám se zdravotním postižením. Podle tohoto zákona došlo k těmto změnám:

- od 1. ledna 2012 nelze požádat o přiznání mimořádných výhod. Stávající průkazy osvědčující přiznání mimořádných výhod zůstávají v platnosti pouze do doby na průkazu vyznačené nejdéle do 31. 12. 2012,
- zrušil se příspěvek na provoz motorového vozidla. Nahrazen je příspěvkem na mobilitu – měsíční opakující se dávkou, která bude přiznána přechodně do roku 2015 na základě přiznaných mimořádných výhod. Vše na základě žádosti, která bude podaná do 1. 1. 2012 na úřadu práce,

- zrušil se jednorázový příspěvek na opatření zvláštních pomůcek, příspěvek na úpravu nebo zakoupení bytu, na celkovou opravu nebo úpravu motorového vozidla. Všechny tyto dávky budou nahrazeny příspěvkem na zvláštní pomůcku. Od 1. 1. 2012 je možné si o tento příspěvek požádat na úřadu práce,
- bez náhrady byl zrušen příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže, a příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům na výživu vodícího psa.

6.2 Změny v oblasti zabezpečení osob v hmotné nouzi a státní sociální podpory

V oblasti hmotné nouze a v oblasti státní sociální podpory došlo od 1. ledna 2012 ke změnám na základě zákona č. 366/2011 Sb. Hlavní změnou je, že veškeré dávky vyplácí Úřady práce a ne již pověřené obecní úřady nebo úřady s rozšířenou působností. Obce v přenesené působnosti pouze zajišťují základní i specializované poradenství. Mohou zprostředkovávat sociální služby nebo kontakt s poskytovateli sociálních služeb. Poskytovat informace k řešení hmotné nouze či jejímu předcházení, zabezpečovat depistážní činnost a sociální práci zaměřenou na jedince, rodiny a skupiny se zvýšeným rizikem sociálního vyloučení ze společnosti apod. Sociální reforma má za úkol boj proti nelegální práci a zvýšení motivace u příjemců dávek. Nový systém má být efektivnější, lépe cílený a s nižšími náklady jak na straně žadatelů tak i státu.

Jedná se hlavně o tyto změny:

- zjednodušení řízení o dávkách,
- zvýšení motivace osob k řešení své situace,
- omezení příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení na 7 let,
- změna posouzení stupně závislosti,
- zvýšení příspěvku na péči jako náhrada za sociální příplatek,
- volba délky pobírání rodičovského příspěvku a jeho výše,
- zavedení karta sociálních systémů,
- jednotný informační systém práce a sociálních věcí,

- nelegální práce – posílení kontrolních pravomocí,
- změny týkající se veřejné služby,
- příspěvek na mobilitu,
- příspěvek na zvláštní pomůcku,
- průkazy osob se ZP se stanou součástí karty sociálních systémů.

V rámci sociální reformy byl vytvořen jednotný informační systém práce a sociálních věcí, který má využívat ke zpracování údajů standardizovaný záznam sociálního pracovníka a kartu sociálních systémů. Dávky jsou vypláceny na jednotném výplatním místě – pobočky Úřadu práce České republiky. Tyto nástroje mají umožnit zjednodušení. Pokud budou do systému zadány potřebné informace a údaje, měli by se využít při rozhodování u více dávek.

Příspěvek na bydlení a doplatek na bydlení od 1. ledna 2012 lze pobírat maximálně 84 měsíců, tedy 7 let. Doba, po kterou byl již příspěvek pobírán, se do této lhůty započítává. Novela upravuje pouze výjimky, které jsou následující:

- neplatí u bytu, který užívá osoba, které byl poskytnut příspěvek na úpravu tohoto bytu podle zákona upravujícího poskytování dávek osobám se zdravotním postižením,
- neplatí u bytu zvláštního určení, pokud je užíván osobou, jejíž zdravotní stav zvláštní úpravu vyžaduje,
- neplatí u bytu, kde rodinu tvoří výhradně osoby starší 70 let.

6.3 SKarta

Karta sociálních systémů měla sloužit k výplatě většiny sociálních dávek a ke snížení nákladů spojených s výplatou dávek jako jsou poplatky za složenky tzv. poukázecné, které je hrazeno ze státního rozpočtu. Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2011 ustanovilo vyplácení dávek přes platební kartu. Po sociální reformě, která vešla v platnost 1. ledna 2012, mělo převzít sociální kartu až 800 tisíc lidí. Měly se vyplácet sociální dávky, přídavky na děti či na péči a později i důchody. Zároveň měla sloužit

jako průkazka pro handicapované a od roku 2013 také jako průkazka zdravotních pojišťoven.

Mezi plusy se uváděly:

- nulové náklady pro stát, zavedení měl uhradit provozovatel nebo banka, která zvítězí ve výběrovém řízení,
- miliónové roční úspory v jednodušší agendě,
- omezení zneužívání dávek.

Zavedení karet mělo pomoci i při zpracování jednotlivých žádostí, kdy mělo dojít ke zjednodušení administrativních úkonů. Výjimku tvoří výplata důchodů a dávek nemocenského pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí si od ní slibovalo snížení nákladů, které jsou spojeny s výplatou dávek. Vláda slibovala, že sociální karta zlevní vyplácení 80 miliard korun, jež se v dávkách ročně protočí. Zároveň měla umožnit kontrolu toho, co lidé v nouzi s penězi od státu dělají a zároveň se měla stát kartičkou pro zdravotní pojišťovny. Zájem o výplatu dávek projevil Komerční banka, Československá obchodní banka a Česká spořitelna, která nakonec ve výběrovém řízení zvítězila. Posuzovali se počty bankomatů, ale také výše transakčních poplatků, které by banka strhávala.

sKarta vznikla v rámci Sociální reformy I., ke které došlo v druhé polovině roku 2012 z důvodu přechodu na nový systém výplaty a administrace nepojistných sociálních dávek a dávek státní politiky zaměstnanosti. Jejím hlavním cílem se stalo zajistit co největší efektivnost a komfort pro klienta. Skarty se začínají vydávat, slouží k výběru a platbám a také k identifikaci na úřadech. Funkce, která měla pomoci k tomu, aby dávky nebyly zneužívány, vypadla. Dochází k obrovské vlně kritiky a to od opozice, ale také od zdravotně postižených a později se přidává i ombudsman Pavel Varvařovský. V listopadu 2012 dochází k prohlášení, že sKarta nebude povinná.

sKarty jsou vydávány ve dvou variantách:

- základní,

- speciální - tato karta slouží zároveň jako průkaz TP, ZTP či ZTP/P pro osoby se zdravotním postižením. Tito klienti se kartou prokazují Úřadům práce při výplatě sociálních dávek.

„Zástupci ministra práce a sociálních věcí potvrdili, že dochází k výplatě dávek i běžným způsobem u těch osob, které Skartu neobdržely. Výplata složenek zůstává zachována, ale náklady nově hradí příjemce dávky. V současné době přebírá více než 60% klientů pomoc od státu převodem na účet. V případě dávek pomoci v hmotné nouzi je nutné poskytnout peněžité prostředky okamžitě.“⁹

V roce 2013 se měla sKarta stát přátelštější k lidem. Došlo k novele zákonů o zaměstnanosti a sociálně-právní ochraně dětí. V současné době není sKarta povinností, a proto je možné si nechat zasílat dávky na účty anebo na složeny. V současné době se chystají nové dohody mezi ministryní sociálních věcí Ludmilou Müllerovou, premiérem Petrem Nečasem a zástupci České spořitelny a České pošty. Tato jednání se mají týkat i způsobu nakládání s osobními údaji a jejich ochranou. Ve smlouvě bylo uvedeno, že se celý projekt bude rozšiřovat až do roku 2024. V současné době přebírá více než 60% klientů pomoc od státu převodem na účet. Ve smlouvě se uvádí: *„Ministerstvo vynaloží maximální úsilí, aby byla karta použita i pro výplatu dalších převodů jako třeba důchodů.“¹⁰*

Odhadem již Česká spořitelna vložila do projektu sKaret 300 miliónů Kč. Pokud dojde ke změnám v podmínkách smlouvy, může Česká spořitelna vynaložené prostředky žádat od státu.

V současné době sKarty využívá již více než 201 tisíc lidí a stát přes ně vyplatil více než dvě miliardy korun. Při převzetí karty každý držitel obdržel informace o všech funkcích, které využít. sKarty jsou vyráběny, v souladu s mezinárodně uznávanými předpisy, které se vztahují na bankovní karty a obsahují stejné ochranné prvky. Mezi země jež využívají, obdobný systém patří Itálie, Velká Británie, Finsko, ale také Spojené státy americké.

⁹ www.iDNES.cz

¹⁰ www.csas.cz

Funkce sKarty:

- identifikační,
- autentizační,
- platební.

Slouží k identifikaci na Úřadu práce. Pro osoby se zdravotním postižením plní funkci průkazky TP, ZTP a ZTP/P se všemi jejími výhodami.

Autentizační funkce slouží k realizaci činností spojené s veřejnou správou. Přes internet má příjemce možnost sledovat svůj přehled o čerpání sociálních dávek.

Platební funkci nejvíce využije při platbách v obchodě nebo při výběru z bankomatů České spořitelny. Možnost výběru hotovosti lze uskutečnit i u dalších bank.

Prostředky lze i bezplatně převést na vlastní účet.

Obrázek 1: sKarta

Zdroj: <http://socialnireforma.mpsv.cz>

Na závěr ještě zkrácené desatero sKarty:

- platit lze ve všech obchodech v České republice označených logem Maestro, které je shodné s logem na přední straně karty. Platba kartou je v obchodech zdarma. Výpis z účtu nebo transakční historii lze nalézt na www.skontakt.cz,
- pomocí karty se prokazujeme při vyřizování veškerých náležitostí na kontaktním pracovišti Úřadu práce České republiky,

- sKartě se chováme stejně jako k penězům. Při převzetí kartu podepíšeme. Karta se nepůjčuje a nedává se ani do zástavy,
- chráníme údaje o kartě. Nezapíšeme si PIN na kartu nebo na lísteček do peněženky. Nereagujeme na e-mailové či telefonické požadavky na sdělení údajů o vaší kartě,
- u bankomatu jsme obezřetní. Dáváme si pozor při zadávání PIN a nepřijímáme pomoc cizích osob okolo. Po ukončení operace vybranou hotovost a kartu uschováme,
- při placení kartou jsme opatrní,
- transakce provedené kartou si kontrolujeme a pravidelně sledujeme zůstatek na účtu,
- vybíráme vždy u bankomatů České spořitelny. Zde je výběr zdarma. U bankomatů jiných bank zaplatíme 40,-Kč,
- poškozená karta nám přestává sloužit, a proto jí chráníme před mechanickým poškozením,
- při ztrátě kartu zablokujeme a na kontaktním pracovišti Úřadu práce České republiky požádáme o náhradní kartu.

Na internetových stránkách České spořitelny lze najít informace o změnách, které by měli zajímat každého klienta. Od 1. 1. 2013 jsou všechny výběry z bankomatů České spořitelny sKartou zdarma. Původně měl být zdarma pouze první výběr ke každé dávce. Služba měla být nadstandardní a zároveň zpoplatněna. Držitelé sKaret by měli v budoucnu moci v prodejnách COOP požádat o výplatu hotovosti a to za stejných podmínek, jaké v současnosti platí pro zákazníky platící kteroukoliv z platebních karet. Na účtu k sKartě není stanoven žádný minimální zůstatek. Majitel může částku vyčerpat do posledního haléře. Pouze při výběru v hotovosti je omezen nejmenší bankovkou, kterou bankomat vydá. Jedním z problémů, kterým se sKarty nejčastěji setkávají je přístup k dávce pro hendikepované občany. Zde je odpověď České spořitelny: *„Nevidomí a vozíčkáři mohou nově vybírat zdarma s Kartou hotovost z účtu k sKartě na přepážkách všech poboček České spořitelny. Tato možnost je určena pouze zdravotně postiženým klientům, kteří mají ztížený přístup k bankomatům. Ostatní klienti mohou k výběru hotovosti využít dalších možností, které jim sKarta nabízí zdarma:*

výběr z bankomatů ČS nebo výběr hotovosti při platbě kartou v obchodě (Cash back), případně za poplatek výběry v bankomatech jiných bank. “¹¹

Dále Česká spořitelna jedná s organizacemi, které zastřešují občany se zdravotním postižením, nebo jim pomáhají. Společně mapují přístupnost poboček a bankomatů České spořitelny. Na základě jejich doporučení se budou místa poboček a bankomatů přizpůsobovat občanům

na vozíku nebo i rodičům s dětskými kočárky. Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých České republiky zase vytipovává lokality, kde by bylo možné umístit audio moduly, které usnadňují obsluhu bankomatu slabozrakým a nevidomým klientům.

Česká spořitelna spolupracuje i s Českým červeným křížem, který připravuje sérii školení pro své zaměstnance v pobočkách. Tato školení by měla pomoci zaměstnancům, prohloubit své znalosti v přístupu ke zdravotně postiženým klientům, ale i k seniorům.

V březnu 2013 premiér České republiky označuje sociální kartu za mrtvý projekt, který by prý měl skončit a zároveň tak otevírá cestu České spořitelně ke kompenzacím.

Jednání o sKartách pokračují. Ministryně práce a sociálních věcí Ludmila Müllerová se s generálním ředitelem a předsedou představenstva České spořitelny Pavlem Kyselou dohodla na vytvoření pracovní skupiny, která bude složena z expertů Ministerstva práce a sociálních věcí, Úřadu práce České republiky a České spořitelny. Pracovní skupina se má zaměřit na srovnání možných nákladů pro případ, že by projekt pokračoval nebo byl naopak zrušen. Po jednání ze dne 6. května 2013 byla vydána stručná tisková zpráva tiskovou mluvčí Ministerstva práce a sociálních věcí na stránkách MPSV, kde citovala slova paní ministryně Ludmily Müllerové.

„Případné ukončení projektu sKaret by bylo velmi složité. Rozhodně však nesmí mít žádný vliv na výplatu dávek, to považuji za naprosto zásadní. Celý problém analyzujeme na MPSV. Nepřipustíme, aby vládou doporučené ukončení projektu sKaret bylo pro jejich držitele jakkoliv zmatečné nebo nekomfortní. “¹²

¹¹ www.csas.cz

¹² www.mpsv.cz

7. Porovnání aktiv a pasiv pro stát

V této části je zhodnocení aktiv a pasiv pro stát. Veškeré dávky státní sociální podpory a dávky v hmotné nouzi mají pomoci občanům k tomu, aby v případě sociální události nestáli na okraji společnosti. Ze strany státu se jedná o výdaje, které vynakládá pro občany nacházející se ve velmi složité sociální situaci. Dávky jsou v současné době sjednoceny a vypláceny Úřadem práce. Byla odebrána možnost vyplácení sociálních dávek obecným úřadům z důvodu snížení nákladů a zjednodušení systému výplaty dávek. Z tohoto důvodu byla zavedena i sKarta, která by měla pomoci při zpracovávání a vyplácení dávek. Dříve bylo možno zasílat dávku pouze na běžný účet nebo na složku.

V následujících tabulkách je vidět jak docházelo k poklesu nebo k nárůstu jednotlivých výplat dávek státní sociální podpory a dávek v hmotné nouzi. V roce 2011 došlo ke změnám v pravidlech pro výplatu dávek státní sociální podpory.

Data uvedená v tabulce jsou platná od 22. listopadu 2011, kdy byly zveřejněny na webových stránkách Českého statistického úřadu. Čerpáno ze statistické ročenky České republiky 2012.

Tabulka 6: Vyplacené dávky státní sociální podpory

v mil. Kč

Dávky	2008	2009	2010	2011
Přídavek na dítě	6 232	4 736	3 862	3 497
Sociální příplatek	3 174	2 962	3 100	786
Příspěvek na bydlení	1 619	2 280	3 521	4 638
Rodičovský příspěvek	28 294	28 586	27 722	25 706
Dávky pěstounské péče	844	922	1 005	1 072
Porodné	1 647	1 579	1 565	292
Pohřebné	71	17	16	15

Zdroj: www.czso.cz

Tabulka 7: Dávky hmotné nouze a dávky sociálních služeb
v mil Kč

Vyplacené dávky	2009	2010	2011
Příspěvek na živobytí	3 089	3 882	4 982
Doplatek na bydlení	2 328	2 862	3 820
Mimořádná okamžitá pomoc celkem	512	686	850
Dávky sociálních služeb			
Příspěvek na péči	18 697	19 599	18 084

Zdroj: www.czso.cz

Na stránkách statistického úřadu jsou vyvěšeny údaje i za první pololetí roku 2012, kde zjistíme, že bylo vyplaceno 5 792 dávek v celkové hodnotě 17575 mil. Kč. Statistický úřad používá Evropský systém jednotných statistik sociální ochrany (ESSPROS), který byl vyvinut v sedmdesátých letech minulého století.

„Sociální ochrana je v Základním systému definována jako veškeré intervence ze strany veřejných nebo soukromých organizací, jejichž cílem je osvobodit domácnosti a jednotlivce od stanovených rizik nebo potřeb za předpokladu, že neexistují simultánní reciproční ani individuální ujednání. Seznam rizik nebo potřeb je definován prostřednictvím těchto osmi funkcí sociální ochrany:

1. Nemocenská/zdravotní péče
2. Invalidita
3. Stáří
4. Pozůstalí
5. Rodina/děti
6. Nezaměstnanost
7. Bydlení
8. Sociální vyloučení, které není nikde klasifikováno.¹³

Úřady práce se na začátku roku 2012 vypořádával s výplatou dávek, které převzaly z působnosti obecných úřadů. Ze začátku docházelo ke zpoždění výplaty těchto dávek, ale v současné době je již situace stabilizovaná. Vše vzniklo změnou sociální reformy,

¹³Odbor analýz a statistik MPSV ČR. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011. s. 52. ISBN 978-80-7421-028-0

kdy docházelo i k sjednocení dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze. V současné době jsou dávky vypláceny třemi různými platebními způsoby (hotovostně, poštovní poukázkou a bezhotovostně). Další z možností vyplácení dávky je sKarta.

V současné době zejména vlivem ekonomické a hospodářské krize roste potřeba sociálních dávek. Často se hovoří o jejich zneužívání. Jejich růst je, ale také zapříčien vysokou nezaměstnaností, která se liší v různých lokalitách. Další příčinou je i snižování příjmů osob. Během posledních let došlo ke zpřísnění podmínek pro evidenci uchazečů o zaměstnání, pro přiznání podpory v nezaměstnanosti, ale i podmínek při zaměstnávání osob se zdravotním postižením. V oblasti státní sociální podpory došlo k omezení délky poskytování příspěvku na bydlení a ke změně výplaty rodičovského příspěvku.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo shrnutí všech druhů sociálních dávek, mezi něž patří dávky státní sociální podpory a také dávky hmotné nouze. Došlo k seznámení se vznikem sociální pomoci a její historií i současností. Zároveň byl sestaven přehled o tom, které sociální dávky jsou platné a které byly sloučeny. Došlo i k zrušení dávek sociální pomoci, mezi které patří sociální příspěvek a příspěvek na školní pomůcky. Každý občan České republiky by měl vědět, že v případě sociálních potíží se může obrátit na Úřad práce, kde dostane informace a radu o jaké dávky státní sociální podpory i hmotné nouze lze požádat. Domnívám se, že je pro občana pozitivní pokud zná výši částky, která tvoří životní i existenční minimum. O systému sociálních dávek by měla mít přehled i veřejnost, protože sociální politika je financována ze státních příjmů.

V současné době je zřejmé, že se stát snaží zjednodušit jak výplatu dávek hmotné nouze, tak i dávky státní sociální podpory. Mělo by k tomu již přispět samotné sloučení všech dávek na Úřad práce, kdy pro zpracování několika žádostí můžeme doložit již jenom jedny příjmy za všechny osoby žijící ve společné domácnosti. Autorka se domnívá, že ke zjednodušení vyplácení dávek pomůže i hodně diskutovaná sKarta. V současné době má sKarta spíše více odpůrců než příznivců. Autorčiným osobním názorem je, že samotný nápad by byl velmi příznivý pro veřejnost. Od nápadu došlo k několika změnám, které spíše hovoří v její neprospěch. Tato karta měla pomoci státu k tomu, aby dávky sociální pomoci, nebyly zneužívány. Byla to jedna z hlavních podmínek pro její zavedení. Už u současných sKaret tato podmínka nebyla dodržena. Za vstřícný krok od České spořitelny lze považovat nezaplatnění výběru peněz. Původně bylo stanoveno, že bez poplatku bude pouze první výběr peněz v daném měsíci, ale v současné době je bez poplatku každý výběr, dále by veřejnost měla být seznámena i s jednáním mezi Českou spořitelnou a s organizacemi, které pomáhají našim zdravotně postiženým nebo nevidomým občanům. Společnými silami se snaží řešit překážky při výběru peněz prostřednictvím sKarty. Česká spořitelna také spolupracuje s Českým křížem, který by měl v budoucnu provádět školení zaměstnanců. Na těchto školeních měli být zaměstnanci poučeni o tom jak jednat s klienty a zároveň jak jim poskytnout v případě zdravotních problémů první pomoc. Na druhou stranu není

dořešena otázka exekucí z sKaret. Zda je možné strhávat peníze na exekuce, když jedná o pomoc státu lidem, kteří mají finanční problémy. V první řadě se jedná o sociální dávky, které pomáhají lidem v hmotné nouzi. Součástí těchto dávek jsou i přídavky na děti a myslím si, že by na ně měli být v první řadě vynaloženy. SKarty mají sloužit k odstranění zbytečné byrokratické zátěže a k tomu, aby potřebné dávky příjemce obdržel rychleji a plynuleji. Stát by měl motivovat příjemce k aktivitě a činnosti tak, aby se příjemci dávek staly členy sociální společnosti a nedocházelo k jejich vyloučení.

Současná sociální politika je závislá na finančních prostředcích poskytovaných ze státního rozpočtu, někdy i s rozpočtů krajů a obcí. Je velmi závislá na ekonomické situaci státu. Čím je vyšší čerpání sociální pomoci, tím je i vyšší nárok na výběr státních příjmů. Proto by se měl stát zaměřit na to, aby dávky státní sociální podpory a pomoc v hmotné nouzi nebyla některými příjemci dávek zneužívána.

V České republice společnost stárne, snižuje se porodnost a dochází ke zvýšení nezaměstnanosti, která se zvyšuje i v důsledku hospodářské a ekonomické krize. Dochází ke snižování příjmů rodiny, k vysokému počtu rozvodů a je čím dál více neúplných rodin, a proto začíná být tradiční model rodiny nefunkční. Z tohoto důvodu by se měla věnovat zvýšená pozornost a pomoc mladým rodinám s dětmi. Mělo by se více investovat do vzdělání a péče o zdraví. V současné době se spousta mladých rodin řeší problémy s dětmi předškolního věku, které potřebují umístit do předškolního zařízení. Autorka si domnívá, že jako jedna z možností se jeví vznik soukromých a firemních školek. Na dnešním trhu práce se vyskytuje i nedostatek pracovních míst na tzv. zkrácený pracovní úvazek.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých zdrojů

KAHOUN, V. a kolektiv. *Sociální zabezpečení vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Triton, s. 448. ISBN978-80-7387-346-2.

KOSTKA, M. *Stručný úvod do problematiky sociální politiky a trhu práce*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2003. s. 32.

NOSKOVÁ, V. *Sociální politika*. 2. vyd. Lomnice u Tišnova: SOU a SOŠ SČMSD, 2012. s. 95.

PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2007. s. 120. ISBN 978-80-86723-41-9.

POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. s. 143 ISBN 80-85850-01-X.

Odbor analýz a statistik MPSV ČR. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011. s. 52. ISBN 978-80-7421-028-0.

TOMEŠ, I. a kolektiv. *Sociální správa*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009 s. 304 ISBN 978-80-7367-483-0.

TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Sociopres, 2001. s. 262. ISBN 80-86484-00-9.

Veselý, J. *Právo sociálního zabezpečení*, 1. vyd. Praha 2009, s. 133, ISBN 978-80-86775-23-4

Seznam použitých internetových zdrojů

www.socialni-davky.unas.cz

www.socialnireforma.mpsv.cz

www.csas.cz

www.czso.cz

www.iDNES.cz

www.mpsv.cz

Seznam ostatních zdrojů

Nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima

Vyhláška č. 207/1995 Sb., kterou stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, ve znění č. 156/1194 Sb.

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu.

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: sKarta.....	46
------------------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příklad výpočtu životního minima pro rok 2013.....	23
Tabulka 2: Přídavek na dítě podle věku	24
Tabulka 3: Náklady pro bydlení v nájemném bytě podle počtu obyvatel obce v Kč	25
Tabulka 4: Náklady na bydlení v družstevním nebo vlastním bytě v Kč.....	26
Tabulka 5: Částka životního minima osoby	34
Tabulka 6: Vyplacené dávky státní sociální podpory	49
Tabulka 7: Dávky hmotné nouze a dávky sociálních služeb.....	50

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jitka Bruknerová

Obor: vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované

Název práce: Sociální pomoc v systému sociálního zabezpečení

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 57

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Počet ostatních zdrojů: 15

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Kostka